

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยผลการจัดการเรียนรู้ เรื่องความซื่อสัตย์ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างวิธีสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนตามปกติ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.1 ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.2 คุณภาพผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.3 สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.4 มาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.5 แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.6 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.7 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

2. ความซื่อสัตย์

2.1 ความหมายของความซื่อสัตย์

2.2 ประเภทของความซื่อสัตย์

2.3 จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์

2.4 การพัฒนาและเสริมสร้างลักษณะนิสัยความซื่อสัตย์

3. วิธีสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.1 ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.3 หลักการสอนที่เน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.4 วิธีสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

4. วิธีสอนตามปกติ

4.1 ความหมายของการสอนตามปกติ

4.2 รูปแบบของวิธีสอนตามปกติ

4.3 ขั้นตอนวิธีสอนตามปกติ

4.4 ข้อดีและข้อเสียของการสอนตามปกติ

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 5.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 5.3 แนวคิดในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 5.4 หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 5.5 ข้อดีของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
6. ทักษะการทำงานกลุ่ม
  - 6.1 ความหมายของทักษะการทำงานกลุ่ม
  - 6.2 องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม
  - 6.3 ทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม
  - 6.4 บทบาทของสมาชิกภายในกลุ่ม
  - 6.5 ประโยชน์ของการทำงานกลุ่ม
7. เจตคติ
  - 7.1 ความหมายของเจตคติ
  - 7.2 ลักษณะของเจตคติ
  - 7.3 องค์ประกอบของเจตคติ
  - 7.4 หลักการสร้างเจตคติ
  - 7.5 การวัดเจตคติ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ข, หน้า 1-13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ไว้ว่าเป็นกลุ่มสาระที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพให้เป็นพลเมืองดีแก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ด้านความรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ให้ความรู้ผู้เรียนในเนื้อหา สาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญของวิชาต่างๆในสาขาสังคมศาสตร์ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา ปรัชญา และศาสนา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้นในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ

1.2 ด้านทักษะกระบวนการ

ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่างๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการดังต่อไปนี้

1.2.1 ทักษะการคิด เช่น การสรุปความ การแปลความ การวิเคราะห์ หลักการและการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1.2.2 ทักษะการแก้ปัญหาตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสอบ เช่น ความสามารถในการตั้งคำถาม และการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปหลักการ

1.2.3 ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาความรู้โดยการอ่านการฟัง และการสังเกตความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน การนำเสนอความสามารถในการตีความ สร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

1.2.4 ทักษะกระบวนการ เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในแนวทางการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหากลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3. ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น ชื่อสัตย์สุจริต มีวินัย รักประเทศ ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่มสามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้แก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

1.4 ด้านการจัดการและปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

จากความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สรุปว่าผู้เรียนได้รับความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม สภาพทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม พร้อมทั้งมีทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมตามหลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อผู้เรียนจะ

ได้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2. คุณภาพผู้เรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงมีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2544 หน้า 8 – 15) ดังนี้

2.1 ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ปฏิบัติกรอยู่ร่วมกัน เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2.2 ยึดมั่นศรัทธาและดำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามเป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

2.3 มีความสามารถในการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควุมิใจในความเป็นไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่

2.5 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้มีส่วนในการส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนจบปีสุดท้ายของแต่ละช่วง

3. สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและกาดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

จากทั้ง 5 สาระหลักในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สามารถวัดความสามารถของผู้เรียน คือสามารถวัดความรู้ ความเข้าใจ (knowledge) คุณธรรม

จริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (affective) หรือกระบวนการเรียนรู้ (process) เพื่อเป็นจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

4. มาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

มาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 2

(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6) เป็นความคาดหวังในตัวผู้เรียนว่าผู้เรียนควรรู้ และสามารถทำอะไรได้ตามมาตรฐานเมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษา มาตรฐานความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่ว่าด้วยหลักการประพฤติดนเป็นคนดีมีอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ เกี่ยวกับหลักจริยธรรม คุณธรรมในการควบคุมความประพฤติ สามารถนำความคิด ความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

1. รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนา ศาสดาและคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ

2. รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ

3. รู้และเข้าใจการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้ความหมายของ สติสัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศิลปกรรม การทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

1. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคมพร้อมทั้งบอกแนวทางการปฏิบัติเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

2. เห็นคุณค่าการทำความดีของบุคคลสำคัญและเสนอแนวทาง การประพฤติปฏิบัติตนเอง กลุ่มเพื่อนและสังคมใกล้เคียง เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

3. เห็นประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนา และสามารถปฏิบัติได้

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ชุมชนและประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. ใช้ภาษาในคำภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาด้วยความเต็มใจ

3. ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นได้โดยมีสติสัมปชัญญะในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา

5. แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการ (technical know how) อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านศาสนา ด้านหลักสูตร การเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสมชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือไปใช้ในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ

จิตลดา ศิริรัตน์ (2540, หน้า 22) ได้เสนอแนะหลักการสอนของพระพุทธศาสนาไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอนก่อน
2. ต้องเลือกที่จะสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
3. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
4. สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
5. สอนจากสิ่งที่รู้ไปยังสิ่งที่ไม่รู้
6. สอนจากอุปมาอุปมัยหรือเปรียบเทียบ
7. สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน ซึ่งแยกเป็น 3 อย่าง คือ

7.1 ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ

7.2 ใช้ภาพนิมิตเหมือนฉายภาพยนตร์

7.3 ใช้วิธีให้ทดลองด้วยตนเอง

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต, 2546, หน้า30) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการสอน 4 ส ดังนี้

1. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือ สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นด้วยตา
2. สมาทปนา (จงใจ) คือ สอนให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักศีลธรรม และค่านิยมที่ดีงาม และเชื่อมั่นในหลักกรรม

3. สมุดเตชนา (แก้ลวงล้า) คือสอนให้มีความพยายาม ในการปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. สัมปหังสนา (ร่าเริง) คือ สอนสนุกด้วยสื่อและกิจกรรมทำให้เด็กรักที่จะเรียนวิชาพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิตสรุปได้ว่า วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่มุ่งเน้นปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ผู้สอนต้องเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้และค้นหาวิธีสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาอย่างชัดเจน สอดคล้องหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

6. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 4

รู้ และเข้าใจ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวก ชาดก หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธและการปฏิบัติต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง การบริหารจิตและเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัย มินิสัยดี เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ ศาสนวัตถุ ศาสนสถานในท้องถิ่น มุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นศาสนิกชนที่ดี มีสติสัมปชัญญะ และใช้ไตรสิกขาในการเรียนรู้ การทำงาน การอยู่ร่วมกัน และการดำเนินชีวิต

7. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะวัดและประเมินตามสภาพจริง(authentic assessment) ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยยึดตามธรรมชาติของวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา จะเน้นการวัดและการประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา คือนอกจากวัดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ยังอาจใช้

กระบวนการวัดตามระบบศีล สมานิ ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและด้านที่ฝึกปฏิบัติ หลักการของการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

7.1 เป็นการประเมิน ในสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย/ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

7.2 เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ผลงาน/ผลการกระทำ รวมถึงแฟ้มผลงานของนักเรียน

7.3 เน้นการประเมิน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดค้น การใช้เหตุผล กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์และการปรับปรุงพัฒนางาน

7.4 เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ดีงามของผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงบวก ไม่ใช้การประเมินเพื่อจับผิดหรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน

7.5 เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีที่หลากหลาย และเหมาะสม

7.6 เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน และอธิบายถึงระดับคุณภาพของผลงาน/การปฏิบัติ (rubric assessment)

7.7 เป็นการประเมินที่ผู้เกี่ยวข้องหลายด้านมีส่วนร่วมในการประเมิน ได้แก่ ผู้เรียนเพื่อน และผู้ปกครอง

ความซื่อสัตย์

ความหมายของความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ไว้ดังนี้

ประกาศรี สีหอำไพ (2540, หน้า 65-66) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้ง กาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมและประเทศชาติ หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมายที่ถูกต้องดีงาม ประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความจริง

รุจิรี ภูสาระ (2541, หน้า9) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความจริงใจ ความซื่อตรงทั้งกาย วาจา และจริงใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

จารุรัตน์ มังกะโรทัย (2544, หน้า 25) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้ง กาย วาจา และใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

พรตตฤณ เพชรวิวรรธน์ (2545, หน้า 226) ให้ความหมายว่า ซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติตรงไปตรงมาถูกต้องเหมาะสมตามทำนองคลองธรรม และกฎหมายของบ้านเมือง เช่นตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ ทั้งตนเองและผู้อื่น

บุญยฤทธิ์ มีทรวงศ์ (2545, หน้า 20) ให้ความหมายว่า หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่ตรงกับที่ตรงกับคำพูดและความถูกต้อง ที่สังคมยอมรับว่าดีด้วยความจริงใจ

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2547, หน้า 46) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาสอนให้เราเป็นคนมีความซื่อสัตย์สุจริต กล่าวคือ ซื่อตรงในทางที่ถูกต้องดีงาม เราต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง บุคคลอื่น สังคมและประเทศชาติ โดยตั้งใจกระทำการสิ่งที่ดีงาม ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความซื่อตรง กิตติสุข แสงสวี่. (2549, หน้า 27) ให้ความหมายว่า หมายถึง

คุณลักษณะด้านความรู้สึกรู้จักคิดและระดับจิตใจของบุคคลหนึ่งที่มีมั่นคงต่อบุคคลอื่น มีความภักดี ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบผู้อื่นซื่อตรงทั้งกาย วาจา และใจ สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติด้วยความจริงใจ ไม่คิดคดโกง ไม่หลอกลวง ตรงไปตรงมา ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ประเภทของความซื่อสัตย์

นักการศึกษาได้แบ่งประเภทของความซื่อสัตย์ไว้หลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับการยึดเอาเรื่องใดเป็นเกณฑ์ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ปรียา ดันวิวัฒน์ (2544, หน้า 15) ได้แบ่งประเภทของความซื่อสัตย์ในแนวพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์ทางกาย หมายถึง การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังและโอกาสเท่าที่อำนาจ
2. ความซื่อสัตย์ทางวาจา หมายถึง การพูดความจริงตรงไปตรงมา พูดในสิ่งที่ควรพูด ไม่เพ้อเจ้อ และพูดคำที่อ่อนหวานน่าฟัง เป็นคุณลักษณะด้านความรู้สึกรู้จักคิด
3. ความซื่อสัตย์ทางใจ หมายถึง กิจกรรมที่ใส่ใจเป็นสำคัญหรือความคิด เช่น ความไม่โลภ ออยากได้ของผู้อื่น

กรมวิชาการ (2548 ก, หน้า 129-131) ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชีวิต มีความละเอียด และเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่
  - 1.1 ไม่สับปลับกลับกลอก
  - 1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - 1.3 มั่นคงต่อการกระทำความดี
  - 1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง
  - 1.5 ประพฤติตรงตามที่พูดและคิด

2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก ได้แก่
  - 2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
  - 2.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อบุคคลในหน่วยงาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่
  - 3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
  - 3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - 3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
  - 3.4 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง
4. ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่
  - 4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
  - 4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตน หรือเอาดีเข้าตน
  - 4.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือผิดจากที่กล่าวมาข้างต้น

สรุปได้ว่า ประเภทของความซื่อสัตย์ ควรขึ้นอยู่กับกรยึดเอาเรื่องใดเป็นเกณฑ์ และเป็นการกระทำที่สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่คิดคดโกง โดยเห็นแก่ส่วนรวมให้มากที่สุด

จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์

จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ กิริติ บุญเจือ (2538, หน้า 89-92)

ได้กล่าวถึงจริยธรรมเกี่ยวกับความซื่อตรง ซึ่งมีความหมายและลักษณะที่สอดคล้องกับความซื่อสัตย์ไว้ดังนี้

- 1 ความซื่อตรง (sincerity) ได้แก่การพูดและปฏิบัติตามความคิด พูดตรงกับความคิด เรียกว่าพูดตามตรง พูดไม่ตรงกับความคิดเรียกว่าโกหก ทำตรงกับความคิดเรียกว่าเรียกว่าสุจริต ทำไม่ตรงกับความคิดเรียกว่าทุจริต คนที่ซื่อตรงอาจจะพูดเท็จก็ได้หากว่าความคิดของเขาไม่ถูกต้อง และคนไม่ซื่ออาจพูดเท็จก็ได้ หากว่าคำโกหกของเขาบังเอิญตรงกับความเป็นจริง จึงเห็นว่าความซื่อตรงหรือไม่ไม่อยู่ที่การพูดจริงหรือพูดเท็จ แต่อยู่ที่ว่าตั้งใจจะพูดตรงกับที่ตนเองคิด และเข้าใจหรือไม่ การพูดตรงที่ไม่คำนึงถึงความเสียหายเรียกว่าเถรตรง ไม่ใช่คุณธรรมเพราะขาดความรอบคอบ และถ้าพูดโดยตั้งใจทุจริตก็เป็นการทุจริตด้วย

2. ความสำคัญของความซื่อตรง แบ่งได้ 4 ประเภทดังนี้

- 2.1 ความซื่อตรงเสริมบุคลิกภาพ คนซื่อตรงย่อมมีความสมบูรณ์ในความคิดและการกระทำ เพราะไม่มีการขัดแย้งกันระหว่างความคิด คำพูด และการกระทำ

- 2.2 ความซื่อตรงเสริมมิตรภาพ ทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่ได้รับความไว้วางใจ ทำให้เสียผลประโยชน์ที่ควรจะได้ทั้งตัวเองและสังคม

2.3 ความซื่อตรงเสริมความมั่นคงแก่สังคม สังคมจะอยู่ได้เป็นปึกแผ่นก็เพราะสมาชิกมีความไว้วางใจกันเป็นส่วนมาก ถ้าหากไม่มีความไว้วางใจกันจะออกกฎหมายควบคุมให้รัดกุมอย่างไรก็ไม่ได้ผล เพราะมีช่องโหว่ให้คนฉลาดปลิ้นปล้อนเอาไปใช้เอาเปรียบคนอื่นจนได้

2.4 ความซื่อตรงทำให้ทุกฝ่ายสบายใจ ผู้ที่มีความซื่อตรงอยู่เป็นประจำสบายใจไม่ต้องคอยจำว่าพูดอะไรกับใครว่าอย่างไร และไม่ต้องคอยหวาดระแวงจะมีใครมาจับผิดหรือไม่ ผู้ที่ติดต่อบทบาทสมาคมด้วยก็ไม่ต้องขบคิดให้หนักสมองว่าจะมากันไม่ไหน

3. โทกที่ไม่น่าสรรเสริญ เนื่องจากการโกหกเป็นสิ่งที่น่าตำหนิเสมอ ถ้ามีการฉวยวันให้โกหกได้ เมื่อโกหกบ่อยครั้งก็จะทำให้ไม่ไว้วางใจกัน เพราะไม่รู้ว่าคนพูดเมื่อไรจะพูดจริง หรือเมื่อไรจะโกหก

4. การโกหกที่ไม่ถือว่าโกหก ได้แก่ การเล่นโกหก การเล่นเกม การแข่งขันไหวพริบ การแข่งราคาต้นทุน เป็นต้น ในเรื่องเหล่านี้ผู้ฟังโดยทั่วไปไม่ควรคาดหวังว่า ผู้พูดจะพูดตามตรงเลยสักครั้งเดียว

5. ความไม่ซื่อตรงที่ต้องแก้ไข ได้แก่ การหลอกลวงผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายตนเองได้รับผลประโยชน์ ได้ผลพลอยได้ ได้ความบันเทิง ได้แก้แค้น เป็นต้น ความไม่ซื่อตรงเช่นนี้ทำลายตนเอง และสังคมที่ตนสังกัด จึงต้องช่วยกันแก้ไขทั้งในตนเอง และในความสัมพันธ์ของผู้อื่น สังคมต้องมีบทลงโทษผู้ประพฤติเช่นนี้

6. ความไม่ซื่อตรงที่ควรแก้ไข มีความไม่ซื่อตรงบางประเภทอยู่ในจิตใต้สำนึก แสดงออกโดยที่ตนเองมักจะไม่รู้ตัว มีดังนี้

6.1 การเข้าข้างตนเอง (rationalization) มนุษย์เรามีความโน้มเอียงเช่นนี้ไม่มากนักน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากสัญชาตญาณป้องกันตนเองเพื่อความอยู่รอด แต่ทว่ามนุษย์มีสติปัญญา จึงต้องแสดงออกตามเหตุผล จะปล่อยให้มนุษย์เรามีจุดบกพร่องเช่นนี้มาก ๆ อาจก่อให้เกิดความหายนะอย่างคาดไม่ถึง วิธีแก้ไขคือ ให้การศึกษา วางตนให้เป็นกลางในทุกๆระดับชั้น

6.2 การโยนกลอง (projection) เรื่องนี้สืบเนื่องมาจากสัญชาตญาณป้องกันตนเองให้อยู่รอด ทำให้เรามีความโน้มเอียงที่จะโยนความผิดให้แก่ผู้อื่น การแก้ไขเรื่องนี้คือฝึกมองตนเองเสมอ เมื่ออยากจะทำผิดใครหรือมีความจำเป็นต้องวิจารณ์เรื่องใด ก็ให้คิดถึงตนเองก่อนว่าตนมีจุดบกพร่องอย่างนั้นด้วยหรือไม่ รู้จักวางตัวเป็นกลาง

6.3 สร้างปมเชื่องช่อนปมด้อย (compensation) การสร้างปมเชื่องเพื่อมนุษย์ธรรมชาติอย่างบริสุทธิ์ใจเป็นของดี แต่ถ้าเพื่อช่อนปมด้อยแล้วควรแก้ไขปมด้อยนั้นเสียด้วย จะทำให้ความดีนั้นบริสุทธิ์ผุดผ่องให้ตั้งใจว่าจะไม่ให้ปมด้อยมีอิทธิพลในความประพฤติอีกแล้ว ตั้งหน้าทำความดีซดเซย ยกเว้นให้แก่ตนเอง (exception - making) ความรู้สึกที่ว่า “ครั้งเดียวไม่เป็นไร” ได้พาคนเป็นอาชญากรรมมากต่อมากแล้ว เพราะถ้าครั้งเดียวได้อีกครั้งก็ตามมา แล้วก็

อีกครั้งเดียวแล้วก็อีกครั้งเดียวจนถอนตัวไม่ขึ้น ถ้ารู้ตัวว่าถ้าชอบยกเว้นเช่นนี้ให้ตัดบทเสีย ตอนต้นมีว่า “ขึ้นชื่อว่าความชั่วแล้วไม่มีกรรมยกเว้น”

สรุปได้ว่า จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ คือ ความซื่อตรง เนื่องจากความซื่อตรงต้องเกิดจากการกระทำตนให้เป็นคนซื่อตรง ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีความสุขขึ้นและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การพัฒนาและเสริมสร้างลักษณะนิสัยด้านความซื่อสัตย์

อดิศักดิ์ ภูมิรัตน์ (2535, หน้า 47-48) ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาและเสริมสร้างลักษณะนิสัย ด้านความซื่อสัตย์ ดังนี้

1. ให้เด็กได้อยู่ใกล้ชิดกับตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงจนเห็นคุณค่า
2. เสนอปัญหาให้คิดเมื่อเด็กเห็นปัญหาของผู้อื่นหรือสังคมที่ตนเป็นส่วนหนึ่งมาๆ ก็จะไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดสำนึกมากขึ้นและจะเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมของตนเองโดยไม่รู้ตัว
3. จัดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างซึ่งสามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น ศิลปะ ช่วยขัดเกลาจิตใจให้ละเอียดอ่อน เป็นต้น
4. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน เมื่อได้พบเห็นหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในบ้านและนอกบ้าน ก็นำมาวิเคราะห์วิจารณ์กับเด็กได้
5. สร้างคำขวัญที่คนส่วนใหญ่จะยอมรับนับถือร่วมกัน ทั้งนี้ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม
6. จัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เด็กได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน

สรุปว่าการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความซื่อสัตย์ได้นั้นเด็กต้องอยู่ใกล้ชิดกับตัวอย่างที่ดี ผู้สอนเป็นผู้หนึ่งที่ใกล้ชิดกับเด็กจึงควรจัดให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ และความเข้าใจ พร้อมทั้งการพัฒนาพฤติกรรมของตนเองโดยไม่รู้ตัว

วิธีสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ปรีชา วิหคโต, และคนอื่น ๆ (2543, หน้า 19) ให้ความหมายว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ว่า หมายถึง การทำกิจกรรมเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มขนาดใหญ่ และกลุ่มขนาดย่อยกลุ่มขนาดใหญ่ หมายถึง การอภิปรายทั้งชั้น กลุ่มขนาดย่อยเป็นกลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มละประมาณ 5 - 8 คน

ทุกคนมีอิสระในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำคอยกระตุ้นให้กำลังใจ เพื่อช่วยให้งานกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ทิตานา แชมมณี (2545, หน้า 73) ให้ความหมายว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมทั้งได้เรียนรู้ในการทำงานกลุ่ม ด้วยสัมพันธ์อันดีต่อกันและได้ผลงานที่ดีควบคู่ไปด้วย

พงษ์สานต์ เอ็นอ่อน (2545, หน้า 27) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง ความพยายามที่จะให้ผู้เรียนได้รู้จักวิธีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเป็นกลุ่ม โดยการให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน และแก้ปัญหาร่วมกันภายใต้การสร้างสถานการณ์ของผู้สอนที่กำหนดให้ ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวาง หลากหลายและมีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ (2546 ข, หน้า 75) ให้ความหมายว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการในด้านเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมที่บกพร่อง เป็นปัญหา สมควรแก้ไข กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์จึงเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าใจความต้องการของตนเองและของผู้อื่น โดยการสัมผัสด้วยการปฏิบัติ จึงเกิดการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

สมศักดิ์ นุชมิตร (2547, หน้า 10) ให้ความหมายว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บรรดาสมาชิกของกลุ่มทุกคนมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มยังได้รับประสบการณ์จากกลุ่ม เพื่อที่นำไปพัฒนาตนเองและสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ เป็นการลดความตึงเครียด ขจัดความขัดแย้ง และช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองหรือสมาชิกกำลังประสบอยู่ให้หมดไป อันเป็นประโยชน์ในการสร้างสัมพันธ์ภาพในการอยู่และการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คาร์ทไรท์, และแซนเดอร์ (Cartwright, & Zander, 1968, p.4) ได้ให้ความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ ไว้ 3 ความหมาย สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง อุดมการณ์ทางการเมืองแบบหนึ่ง (a sort of political ideology) ซึ่งกลุ่มควรจะได้ดำเนินการและจัดให้มีขึ้นอุดมคติดังกล่าวได้เน้นถึงความเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิก และสิ่งที่สังคมรวมทั้งบุคคลจะพึงได้รับเนื่องจากการเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งนับเป็นการรวมกลุ่มในอุดมคติที่สมาชิกทุกคนจะมีความเท่าเทียมกันไม่มีการกำหนดการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ทุกคนใช้สติปัญญาและความสามารถที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

2. กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง เทคนิคต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อฝึกทักษะเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มเช่นบทบาทสมมติ (role playing) การสังเกต (observation) การอภิปรายแบบต่าง ๆ และการให้ข้อวิจารณ์แก่กัน (feedback) เป็นต้น

3. กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง สาขาวิชาที่ว่าด้วยการสืบสวนสอบสวน (a field of inquiry) ซึ่งกระทำไปเพื่อให้ทราบถึง ธรรมชาติของกลุ่ม กฎการพัฒนาของกลุ่ม ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก และระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

เรกอน, และเชพเพิร์ด (Ragon, & Shepherd 1971, p.197) ได้ให้ความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ ว่า หมายถึง การศึกษาถึงธรรมชาติของกลุ่มคนที่เกิดขึ้น เมื่อมนุษย์ได้มารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม โดยศึกษาเรื่องของพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มซึ่งใช้วิธีการอภิปราย การเตรียมการ และการประเมินผลงานด้วยกัน การที่ให้สมาชิกได้ทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่ม

เดวิด จอห์นสัน, และแฟรงก์ จอห์นสัน (David W. Johnson, & Frank P. Johnson, 1975, p. 98) ให้ความหมาย กลุ่มสัมพันธ์ว่า เป็นกระบวนการศึกษาพฤติกรรมทางวิทยาศาสตร์ในกลุ่ม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่ม การพัฒนาความสัมพันธ์ และความเกี่ยวพันในกลุ่ม

สรุปได้ว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่จัดให้กลุ่มคนรวมกลุ่มกันและได้ทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินงาน มีการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เกิดการเรียนรู้จากการทำงานกลุ่มด้วยตนเอง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทิสนา แชมมณี, และเยาวพา เตชะคุปต์ (2522, หน้า 10-12) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีสนาม (field theory) ของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

- 1.1 โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน
- 1.2 การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่มในรูปของการกระทำ ความรู้สึก และความคิด
- 1.3 การปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบของการกระทำ ความรู้สึกและความคิดจะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มแต่ละครั้งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม
- 1.4 สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงานให้สำเร็จลุล่วง

2. ทฤษฎีระบบ (system theory) ของ นิวคอมบ์ (Newcombs) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

- 2.1 กลุ่มจะประกอบด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งการสร้างบทบาทหรือกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก อันถือว่าเป็นตัวป้อน (input) เพื่อให้ได้ผลผลิต (output) อย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2 การแสดงบทบาทหน้าที่ของสมาชิก จะกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (communication) และจากการเปิดเผยตัวเองในกลุ่ม

3. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic orientation) ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

3.1 การที่บุคคลจะมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้นต้องมีสิ่งจูงใจ (motivation process) ซึ่งอาจเป็นรางวัลหรือผลงานจากการทำงานในกลุ่ม

3.2 ในการรวมกลุ่ม บุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือใช้กลวิธานป้องกันตนเอง (defense mechanism) โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนั้นในแนวความคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่ม โดยการให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง ตามวิธีการบำบัดทางจิต (therapy) จะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดีมากขึ้น

4. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (interaction theory) ของ เบลล์ (Bales) โฮมาน (Homans) และไวท์ (Whyte) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ

4.1 กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (activity)

4.2 ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน คือ

4.2.1 ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (physical interaction)

4.2.2 ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (verbal interaction)

4.2.3 ปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ (emotion interaction)

4.3 กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก (sentiment) ขึ้น

5. ทฤษฎีสังคมมิติ (sociometric orientation) ของ โมเรโน (Moreno) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

5.1 การกระทำและจริยธรรม หรือขอบเขตการกระทำของกลุ่มจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งจะศึกษาได้โดยให้สมาชิกเลือกมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน (interpersonal choice)

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดงบทบาทสมมติ (role playing) และการใช้แบบทดสอบทางสังคมมิติ (general psychology)

6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (general psychology) ทฤษฎีนี้มีแนวความคิด การใช้หลักจิตวิทยาต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิดความเข้าใจ การให้แรงจูงใจ ฯลฯ จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลในแง่การรวบรวมข้อมูล

7. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ของ เยวพา เดเซคูปต์ (2517, หน้า 157-183) ได้สร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนระดับประถมศึกษา ซึ่งใช้หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active participation) จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์

กระบวนการเรียนรู้เนื้อหา (analyives) และความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

หลักการที่ 1 ตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (objectives) แบ่งออก 2 ด้าน คือ

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้

ความเข้าใจเนื้อหาวิชา (cognitive domain) ด้านทักษะ (psychomotor domain) และด้านจิตพิสัย (affective domain)

2. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ต้องกำหนดว่าผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมอย่างไร สถานการณ์อย่างไร และเกณฑ์การกระทำให้ปรากฏผลเพียงใด

หลักการที่ 2 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experiences) ต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีส่วนร่วมทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. มีการแบ่งกลุ่ม

3. มีการกำหนดขั้นกิจกรรม คือ

3.1 กิจกรรมขั้นเริ่มต้นผู้ดำเนินการต้องเป็นผู้เตรียมในด้านต่างๆ เช่น สถานที่ การแบ่งกลุ่ม วิธีการดำเนินการ กติกา หรือกฎเกณฑ์ของกิจกรรม ระยะเวลา และการเปิดโอกาสให้ซักถามก่อนทำกิจกรรม

3.2 กิจกรรมขั้นปฏิบัติ ผู้ดำเนินการต้องดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น เกม การแสดงบทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

หลักการที่ 3 การวิเคราะห์ประสบการณ์ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถทาง สติปัญญาและมนุษยสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น

1 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยการอภิปรายวิธีการทำงาน ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ จะช่วยให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

2 การวิเคราะห์เนื้อหา คือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้ดำเนินการจะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหาโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงข้อคิดเห็นที่ได้จากการทำงานกลุ่มให้ผู้อื่นได้รับรู้

หลักการที่ 4 การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (application in real life)

เมื่อผู้เรียนได้แนวคิดที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ต้องสรุปแนวคิดให้เป็นหมวดหมู่ที่เหมาะสมสำหรับตนเองและสามารถนำหลักการไปประยุกต์ใช้เข้ากับตนเองและผู้อื่น เพื่อแก้ปัญหาในอนาคตเพื่อนำไปใช้ในสังคม และเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่

หลักการที่ 5 การประเมินผล (evaluation) การประเมินผลช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียน และวิธีการเรียนรู้ทำได้โดย การให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน คือการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มและประเมินความสัมพันธ์ในกลุ่ม

หลักการสอนที่เห็นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

หลักการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ คือ การสอนที่ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข ซึ่งยึดหลักการสอนบางประการเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ปรีชา วิหคโต, และคนอื่น ๆ, 2543, หน้า 20 – 21; ทิศนา เขมมณี, 2545, หน้า 193) ได้เสนอหลักการสอนตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ซึ่งกล่าวไว้สอดคล้องกันดังนี้

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทั่วถึงกันและกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (active participation) เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่างๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนและเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม โดยพูดคุยปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน (group interaction) ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ข้อมูลและทักษะที่กว้างขวางและหลากหลาย

3. หลักการสอนที่ค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งครูพยายามจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนพยายามค้นพบค้นหาและค้นพบด้วยตนเอง (experiential learning) ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดีและมักจะมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าจากผู้อื่น

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ (process-oriented) ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่างๆ ดังนั้นครูจึงควรพยายามเน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ในการแสวงหาคำตอบด้วย ไม่ใช่มุ่งที่คำตอบอย่างเดียว โดยไม่นึกถึงกระบวนการและวิธีการที่ได้คำตอบมา

5. หลักการที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน (application knowledge) ว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น ดังนั้นครูจึงควรพยายามจัดกระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนด้วย

นอกจากนี้กรมวิชาการ (2543, หน้า 68-70) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้หลักการสอนของกลุ่มสัมพันธ์ มีลักษณะดังนี้

1. กิจกรรมให้ผู้เรียนกระทำเพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมมีลักษณะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้
2. กิจกรรมมีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อย ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
3. กิจกรรมมีลักษณะที่นักเรียนจะต้องค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ครูจะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
4. กิจกรรมประกอบด้วยขั้นตอนของการวิเคราะห์ และอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กระบวนการทำงานกระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อการทำงานและผลงาน
5. กิจกรรมประกอบด้วยการอภิปราย หัวข้อการ และแนวทางในการนำงานเรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธีสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน มุ่งหวังเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นหาคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมดังกล่าวให้กับผู้เรียน (สุมนทนา พรหมบุญ, และคนอื่น ๆ, 2540, หน้า 40; สุวางค์ โค้วตระกูล, 2541, หน้า 38; และศิษยา แฉมมณี, 2545, หน้า 27 - 28) ได้เสนอกิจกรรมที่เหมาะสมและน่าสนใจในการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ สรุปได้ดังนี้

1. เกม (game) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสอนได้เป็นอย่างดี โดยครูผู้สร้างสถานการณ์สมมติขึ้นให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตนเองภายใต้ข้อตกลง หรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอันมีผลออกมาในรูปของการแพ้การชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนอีกด้วย
2. บทบาทสมมติ (role-play) เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่ได้รับความนิยมในการนำมาใช้ในการสอน วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมา แล้วให้ผู้เรียนสวมบทบาทนั้น และแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเองเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและน่าติดตามอีกด้วย
3. สถานการณ์จำลอง (simulation) เป็นการจำลองสถานการณ์จริงหรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้นและมี

ปฏิกริยาโต้ตอบกัน วิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจกล้าแสดง เพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

4. กรณีตัวอย่าง (case) เป็นวิธีการสอนอีกวิธีหนึ่งซึ่งใช้กรณี หรือเรื่องราวต่างที่เกิดขึ้นจริงนำมาดัดแปลง และใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหา วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วน และการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันรวมทั้งการนำเอากรณีตัวอย่างซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตมาใช้จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความจริงซึ่งทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น

5. ละคร (acting or dramatization) เป็นวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่เขียนหรือกำหนดไว้ให้ โดยผู้แสดงต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ในการที่จะเข้าใจความรู้สึกเหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกันจะเป็นการช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

6. กลุ่มย่อย (small group) เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว และเล็งเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียนมาก วิธีการนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนในการแสดงออกและช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำวิธีการสอนที่ส่งเสริมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการสอนกลุ่มสัมพันธ์คือ เกม บทบาทสมมติ กลุ่มย่อย และกรณีตัวอย่าง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ได้มีผู้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มไว้หลายวิธีดังนี้

สมณฑา พรหมบุญ, และคนอื่น ๆ (2540, หน้า 32) ได้เสนอรูปแบบการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์โดยมีรูปแบบและขั้นตอนดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน ทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนลงมือประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง และการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้มีประสบการณ์การทำงานกลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ชี้นำ เป็นการสร้างบรรยากาศและสมาธิของผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน การจัดสถานที่ การแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย แนะนำวิธีดำเนินการสอนทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการทำงาน

2.2 ขั้นสอน เป็นขั้นที่ครูลงมือสอน โดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่มๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยที่กิจกรรมต่างๆจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในการเรียน เช่น กิจกรรมเกม เพลง บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลองอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

2.3 ขั้นวิเคราะห์ เมื่อดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้วจะให้นักเรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆความสัมพันธ์ในกลุ่ม ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน โดยวิเคราะห์จากประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เรียน แสดงข้อคิดที่ได้จากการทำงานกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ของกันและกัน ขั้นวิเคราะห์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และวิธีการทำงานที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานเป็นการถ่ายโอนประสบการณ์เรียนรู้ที่ดีที่สุด จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบแนวคิดที่ต้องการด้วยตนเองเป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสม

2.4 ขั้นสรุปและการนำหลักการไปประยุกต์ใช้ นักเรียนสรุป รวบรวมความคิดให้เป็นให้เป็นหมวดหมู่ โดยครูกระตุ้นให้แนวทางและหาข้อสรุป จากนั้นนำข้อสรุปที่ค้นพบจากเนื้อหาวิชาเรียนไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับตนเองและนำหลักการที่ได้ไปใช้เพื่อปรับปรุงตนเองประยุกต์ใช้ให้เข้ากับผู้อื่น ประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เกิดกับสังคม ชุมชนและการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน เคารพสิทธิผู้อื่น แก้ปัญหา ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เป็นต้น

3. ขั้นประเมินผล เป็นการประเมินผลว่าผู้เรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด โดยจะประเมินทั้งด้านเนื้อหาและกลุ่มทักษะสัมพันธ์ ได้แก่ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม เช่น ผลการทำงาน ความสามัคคี คุณธรรมหรือค่านิยมของกลุ่ม ประเมินความสัมพันธ์ในกลุ่มจากการให้สมาชิกติชม หรือวิจารณ์แก่กันโดยปราศจากอคติ จะทำให้ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองได้และผู้สอนเข้าใจนักเรียนได้ อันจะทำให้ผู้เรียนผู้สอนเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกันซึ่งจะเป็นหนทางในการนำไปพิจารณาแก้ปัญหาและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน

กรมวิชาการ (2543, หน้า 68-70) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการเตรียมความพร้อมให้นักเรียน อาจเป็นการทบทวนความรู้ สร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ที่จะตามมา

2. ขั้นกิจกรรม เป็นการให้นักเรียนลงมือทำกิจกรรมที่เตรียมไว้เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการเรียนของตนและเพื่อให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์หรืออภิปรายเกิดการเรียนรู้ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 5-6 คน

3. ขั้นอภิปราย เป็นการให้ผู้เรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

4. ขั้นสรุปและนำไปใช้ เป็นขั้นของการรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ จนได้ข้อสรุปที่ชัดเจน และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ไปปฏิบัติหรือไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

5. ขั้นการประเมินผล ครูต้องประเมินผลดูว่า นักเรียนได้รับความรู้บรรลุจุดหมายที่วางไว้หรือไม่ ครูควรกำหนดลงไปชัดเจนว่าใช้วิธีอะไรในการประเมินจุดหมายแต่ละข้อ ทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการกลุ่ม

ปรานี ประสิทธิ์เดสัง (2544, หน้า 22-24) ครูต้นแบบปี 2542 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการจัดหลักสูตรรายวิชา การนำคำอธิบายรายวิชามาสู่การวิเคราะห์หลักสูตร แจกกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้จากนั้นกำหนดจุดประสงค์ประกอบของเรื่อง ได้แก่ ฉาก ตัวละคร วิถีชีวิต และปัญหา เป็นต้น

2. ขั้นการเตรียมการ กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่ การวางโครงเรื่อง การตั้งคำถาม การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ การเลือกสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการกำหนดผลงาน เพื่อพิจารณากำหนดงานที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ

3. ขั้นการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียน โดยผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้และข้อตกลงที่จำเป็น เช่น กติกาในการทำงานกลุ่มในระหว่างการเรียนการสอน ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยการแนะนำกิจกรรม แจกเอกสาร สังเกต อธิบายเพิ่มเติม สรุปบทเรียน กับผู้เรียนและบันทึกการทำงานของผู้เรียน

4. ขั้นการประเมินผล ขั้นตรวจสอบผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยผู้สอนควรกำหนดและสร้างเครื่องมือสำหรับใช้วัดผลให้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

จากการศึกษาขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนของสุเมธนา พรหมบุญ, และคนอื่น ๆ (2540, หน้า 32) ของกรมวิชาการ (2543, หน้า 68-70) และของปรานี ประสิทธิ์เดสัง (2544, หน้า 22-24) ไม่แตกต่างกันในหลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงนำขั้นตอน ดังกล่าวมาเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องความซื่อสัตย์ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ ประกอบด้วย

- นำเข้าสู่บทเรียน ทบทวนความรู้เดิม อภิปราย สนทนาและซักถาม
- แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าใจตรงกัน

2. ขั้นกิจกรรม

- แบ่งกลุ่มผู้เรียนตามจำนวนที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการแบ่งกลุ่มที่น่าสนใจ เช่น การนับเลข การจัดตามชื่อผลไม้ การจับฉลากสี หรือเกม เป็นต้น
  - ครูเสนอเนื้อหาและแจกใบงาน และนักเรียนปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย
3. ขั้นอภิปราย
    - นักเรียนร่วมกันอภิปรายในประเด็นต่างๆ ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย
    - นำผลงานที่กลุ่มร่วมกันอภิปรายนำเสนอผลงานหน้าชั้น
  4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้
    - นักเรียนสรุปรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และสรุปความสำคัญของรายงาน
    - ครูสรุปผลงานและให้คำแนะนำ
  5. ขั้นการประเมินผล
    - การตรวจผลงานกลุ่ม
    - การสังเกตการปฏิบัติงานกิจกรรมกลุ่ม

ผู้วิจัยได้สรุป ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ดังนี้

ภาพ 2 แสดงขั้นตอนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธีสอนตามปกติ

ความหมายของวิธีสอนตามปกติ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของวิธีสอนตามปกติดังนี้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 179-180) กล่าวว่า การสอนแบบปกติทั่วไปที่เคยปฏิบัติมามักจะมีลักษณะการบรรยาย โดยครูผู้สอนเป็นฝ่ายเป็นเตรียมการศึกษาเนื้อหาเป็นอย่างดี ผู้เรียนเป็นฝ่ายมารับผลการศึกษาค้นคว้านั้น โดยทั่วไปจะมีการสื่อความหมายทางเดียวคือ จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนน้อย เพียงแต่จดบันทึกหรือซักถามบางครั้ง

เสาวนีย์ ดำรงโรจน์สกุล (2544, หน้า 7) ให้ความหมายว่า เป็นการสอนที่ครูนิยมใช้กันโดยทั่วไป ได้แก่ การบรรยาย การซักถาม การจดบันทึก และการทำแบบฝึกหัด

กรมวิชาการ (2545 ข, หน้า 48) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่มีกิจกรรมหรือประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตรงตามจุดประสงค์การสอนที่ได้กำหนดไว้ มีลำดับขั้นของกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เริ่มตั้งแต่ง่ายไปยาก ให้เห็นเป็นลำดับและที่สำคัญคือผู้สอนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

พระมหาธงสุวรรณ วรสิงห์ (2548, หน้า30) ให้ความหมายว่า คือการสอนที่ครูเตรียมเนื้อหา ศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะสอน แล้วนำมาถ่ายทอดแก่ผู้เรียน โดยผู้เรียนเป็นฝ่ายมารับการศึกษาค้นคว้านั้น เป็นการศึกษาโดยผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ส่วนมากใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย โดยยึดแนวทางการสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการเป็นหลัก

สรุปได้ว่า การสอนตามปกติ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูที่ใช้คู่มือครูเป็นแนวทาง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การทำแบบฝึกหัด การตอบข้อซักถาม เป็นต้น

รูปแบบของวิธีสอนตามปกติ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540, หน้า 203) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนปกติไว้ 3 ชั้น ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการสอนประกอบด้วย
  - 1.1 วินิจฉัยผู้เรียน โดยพิจารณาพื้นความรู้ประสบการณ์เดิม
  - 1.2 เตรียมเนื้อหา โดยให้เหมาะสมกับเวลาและลักษณะของผู้เรียน
  - 1.3 เตรียมคำถาม เพื่อใช้ซักถามผู้เรียนในระหว่างบรรยาย
  - 1.4 เตรียมสื่อการเรียนการสอน
  - 1.5 เตรียมการวัดผลประเมินผล
2. ชั้นสอนประกอบด้วย
  - 2.1 ชี้นำ อาจใช้วิธี
    - 2.1.1 ซักถามพูดคุย เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเรียน

- 2.1.2 ทบทวนการบรรยายในครั้งก่อนเพื่อเชื่อมโยงกับเรื่องใหม่
- 2.2 ชั้นอธิบาย เป็นชั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ผู้สอนควรดำเนินการ ดังนี้
- 2.2.1 บอกโครงเรื่อง ขอบข่ายเนื้อหา และแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้
  - 2.2.2 อธิบายให้ชัดเจนตามลำดับเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง
  - 2.2.3 สังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนตลอดเวลาเพื่อการย้ายช้าหรือหยุดทบทวน
  - 2.2.4 ถามคำถามเพื่อกระตุ้นความสนใจ และทดสอบความเข้าใจ
  - 2.2.5 ยกตัวอย่างประกอบ
  - 2.2.6 ใช้น้ำเสียง บุคลิกภาพ ท่าทาง ภาษาและอารมณ์ขั้นที่เหมาะสม
- 2.3 ชั้นสรุปเป็นการปิดท้ายชั่วโมง อาจใช้วิธี
- 2.3.1 สรุปโยงเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบ
  - 2.3.2 ตั้งปัญหาให้ผู้เรียนได้ วิเคราะห์ วิวิจารณ์
  - 2.3.3 ฝากปัญหาให้ผู้เรียนไปคิด
  - 2.3.4 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา
  - 2.3.5 มอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าเพิ่มเติม
  - 2.3.6 บอกล่วงหน้าให้ผู้เรียนทราบถึงเนื้อหาที่จะเรียนครั้งต่อไป
3. ชั้นติดตามผล ประกอบด้วย
- 3.1 วัดประเมินผลผู้เรียน อาจใช้วิธี
    - 3.1.1 ตรวจสอบฉบับที่ผู้เรียนจดคำบรรยาย
    - 3.1.2 ถามคำถามในเนื้อหาที่บรรยาย
    - 3.1.3 ให้ทำข้อสอบหรือแบบฝึกหัดเพิ่มเติม
  - 3.2 วัดผลประเมินผลผู้สอน อาจใช้วิธี
    - 3.2.1 จัดทำแบบสอบถามให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอน
    - 3.2.2 ชั้นสอน เช่น การนำเข้าสู่บทเรียน อธิบาย สรุป
    - 3.2.3 ชั้นติดตามประเมินผล ประเมินผลผู้เรียน ประเมินผลผู้สอน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า การสอนตามปกติเป็นวิธีสอนวิธีหนึ่งที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนซึ่งเหมาะกับการสอนที่มีนักเรียนจำนวนมาก และระยะเวลาจำกัด

ขั้นตอนวิธีสอนตามปกติ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงขั้นตอนวิธีสอนตามปกติดังนี้

วิธีสอนตามคู่มือครูของกรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 48) มีขั้นตอนการสอน ดังนี้

1. ช้่นนำ ครูใช้คำถามหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมของนักเรียนเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มาอยู่ที่การสอนและพร้อมที่จะเริ่มเรียน

2. **ขั้นสอน** ครูดำเนินการสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ในเนื้อหา โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการสอนนั้นอาจใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอภิปราย บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง การแสดงละคร เพื่อช่วยให้การสอนน่าสนใจและสร้างความสนใจของนักเรียนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นตลอดเวลา และจะทำให้ให้นักเรียนได้มีบทบาทในการเรียนการสอน รวมทั้งทำให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพ

3. **ขั้นสรุป** นักเรียนร่วมกันสรุปเนื้อหา เพื่อทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น และเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียนมาแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นการย้ำให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ได้ยิ่งขึ้น ซึ่งอาจใช้วิธีการให้นักเรียนร่วมกันสรุปการอภิปรายการใช้สื่อ ฯลฯ

4. **ขั้นวัดผลและประเมินผล** เป็นขั้นตอนที่ทำให้ครูทราบว่านักเรียนได้เรียนไปมากน้อยเพียงใด โดยการทดสอบและการทำแบบฝึกหัด

สุทธาทิพย์ แป้นทองคำ (2545, หน้า 12) กล่าวถึงวิธีสอนแบบปกติของกรมวิชาการว่า ประกอบด้วยขั้นตอนคือ

1. ขั้นนำ คือการนำเข้าสู่บทเรียน ทบทวนความรู้เดิม แจงจุดประสงค์การเรียนรู้
2. ขั้นสอน เป็นการนำเสนอเนื้อหา
3. ขั้นสรุป เป็นการทบทวนเนื้อหาที่สอนอีกครั้ง
4. ขั้นวัดผลประเมินผล

กรมวิชาการ (2549, หน้า 225-226) ได้จัดลำดับขั้นตอนการสอนตามปกติหรือการสอนแบบบรรยายไว้ดังนี้

1. **ขั้นนำ** ครูแจ้งเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้คำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอนและทบทวนความรู้เดิมของนักเรียนแล้วบรรยายเชื่อมโยงกับเรื่องใหม่เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน
2. **ขั้นสอน** ครูอธิบายเนื้อหาโดยใช้อุปกรณ์ประกอบคำบรรยาย และส่วนใดหากเป็นข้อปฏิบัติก็ให้นักเรียนได้แสดงปฏิบัติตามเนื้อหา

3. **ขั้นสรุป** ประกอบด้วย ครูสรุปโยงเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบให้นักเรียนฟังอีกครั้ง พร้อมให้บันทึกลงในสมุด เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามและมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติม

4. **ขั้นประเมินผล** ประกอบด้วยวิธี ตรวจสอบสมุดบันทึกที่ผู้เรียนจดคำบรรยาย ถามคำถามในเนื้อหาที่บรรยาย ให้นักเรียนทำข้อสอบย่อย พร้อมทั้งตรวจดูว่านักเรียนได้เรียนรู้ไปมากน้อยเพียงใด

ข้อดีและข้อเสียของวิธีสอนตามปกติ

ข้อดีของวิธีสอนตามปกติ สุพิน บุญชูวงศ์ (2538, หน้า52) กล่าวถึงข้อดีไว้ดังนี้

1. สอนได้รวดเร็ว เนื่องจากครูเป็นฝ่ายพูดบรรยายเสียส่วนใหญ่ จึงสามารถบรรยายข้อเท็จจริงต่าง ๆ

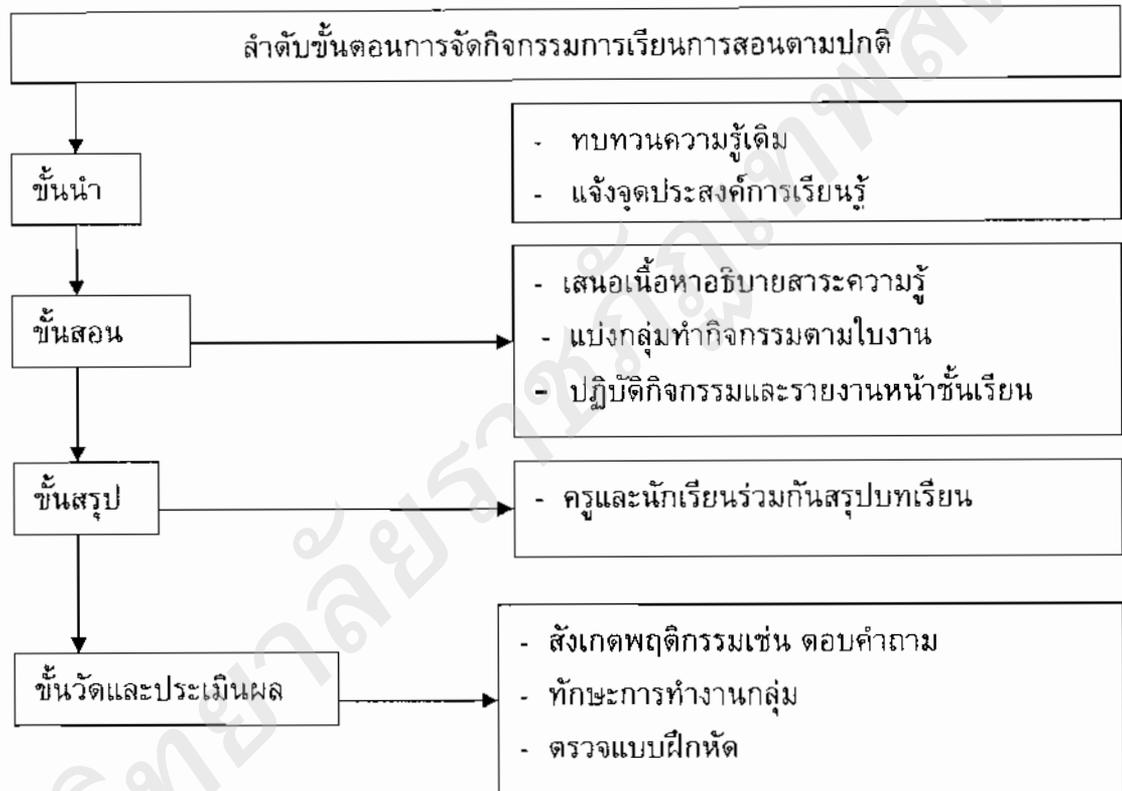
2. ใช้สอนนักเรียนได้ไม่จำกัดจำนวน ใช้สอนตั้งแต่กลุ่มเล็กจนถึงกลุ่มใหญ่
3. เหมาะสำหรับเนื้อหาที่ยากทำให้ง่ายแก่การเข้าใจ
4. ส่งเสริมการย่อและเขียนข้อเสียของวิธีสอนตามปกติ

สมคิด อิศระวัฒน์ (2543, หน้า 134) กล่าวถึงข้อเสียของวิธีสอนตามปกติ ไว้ดังนี้
 ความคงทนในการเรียนรู้เกิดขึ้นได้น้อย เพราะการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นแบบผิวเผิน ผู้เรียนไม่มีโอกาสในการแสดงออก บทบาทคือผู้นั่งฟัง หากผู้สอนไม่มีความสามารถในการถ่ายทอด ใช้เสียงในระดับเดียวกัน ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ง่วงนอนและเกิดความไม่สนใจ อย่างไรก็ตามการสอนตามปกติหรือแบบบรรยายถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นในการเรียนการสอน เพราะในการสอนแต่ละวิธีจะต้องมีการบรรยายหรือการบอกแทรกอยู่ในวิธีการสอนนั้นๆ อยู่เสมอ หากการเรียนการสอนขาดการบอกหรือบรรยายแล้วคงไม่สามารถสื่อสารหรือทำกิจกรรมนั้นๆ ได้สำเร็จและจากการศึกษาความหมาย รูปแบบการสอนตามปกติ ขั้นตอนการสอนตามปกติและข้อดีข้อเสียของการสอนตามปกติดังกล่าว

ผู้วิจัยนำรูปแบบวิธีการดังกล่าว ของกรมวิชาการ (2545 ค, หน้า 8) ของสุชาติพิทย์ แป้นทองคำ (2545, หน้า 12) และของกรมวิชาการ (2549, หน้า 225-226) นำมาใช้ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องความซื่อสัตย์ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาดังนี้

1. ขั้นนำ
  - แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตรงกัน
  - ทบทวนความรู้เดิม เพื่อดึงดูดให้นักเรียนสนใจและพร้อมที่จะเริ่มเรียน
2. ขั้นสอน
  - เสนอเนื้อหาอธิบายสาระความรู้
  - แบ่งกลุ่มทำกิจกรรมตามใบงาน
  - ปฏิบัติกิจกรรมและรายงานหน้าชั้นเรียน
3. ขั้นสรุป
  - สรุปบทเรียน โดยครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น โดยการอภิปรายร่วมกัน เป็นต้น
4. ขั้นวัดและประเมินผล
  - เป็นขั้นตรวจสอบพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของการสอนแต่ละครั้ง เพื่อประเมินผลในการเรียนการสอนครั้งนั้น ๆ

ผู้วิจัยได้สรุป ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติ ดังนี้

ภาพ 3 แสดงขั้นตอนการสอนตามปกติ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สุวิทย์ หิรัญยานนท์, และคนอื่น ๆ (2540, หน้า 5) ได้เรียบเรียงความหมายของผลสัมฤทธิ์หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไว้ในพจนานุกรมศัพท์ทางการศึกษาว่า หมายถึงความสำเร็จที่ได้รับจากความสามารถ ความรู้หรือทักษะ หรือหมายถึงผลการเรียนการสอน หรือผลงานที่เด็กได้จากการประกอบกิจกรรมส่วนนั้น ๆ ก็ได้

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 29) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงคุณลักษณะรวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคล อันเป็นผลจากการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ทั้งปวง ที่บุคคลได้รับการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการสอนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

สายสุนีย์ ป่าวงศ์ (2548, หน้า33) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลของการเรียนการสอนหรือความสามารถที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนทั้งทางด้านความรู้และทักษะ อันเกิดจากการได้รับการฝึกฝนอบรมสั่งสอน

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากได้รับประสบการณ์จากการเรียนการสอน การฝึกอบรม และการปรับพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงจากสมรรถภาพทางสมอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดสมรรถภาพด้านสมอง ซึ่งพิชิต ฤทธิจรรยา (2549, หน้า 213) ได้แบ่งไว้ 2 ประเภท ได้แก่

1. แบบทดสอบของครู (teacher - made test) เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน ซึ่งใช้กันทั่วไปในโรงเรียนทำให้ครูสามารถวัดได้ตรงจุดมุ่งหมาย เพราะผู้สอนเป็นผู้ออกแบบเอง

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเป็นแบบทดสอบที่ได้หาคูณภาพมาแล้วมีมาตรฐานในการดำเนินงานและมาตรฐานในการแปลความหมายของคะแนนซึ่งมีข้อดีคือคุณภาพของแบบทดสอบเป็นที่เชื่อถือได้ ทำให้นำผลไปเปรียบเทียบได้กว้างขวางกว่า

นอกจากนี้ พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 96-97) ได้กล่าวว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือแบบทดสอบของครู (teacher - made test) และแบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) แบบทดสอบทั้ง 2 ประเภทนี้จะถามเนื้อหาเหมือนกัน คือ ถามสิ่งที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนการสอนซึ่งจัดเป็นกลุ่มพฤติกรรมได้ 6 ประเภท คือ

1. ความรู้ความจำ
2. ความเข้าใจ
3. การนำไปใช้
4. การวิเคราะห์
5. การสังเคราะห์
6. การประเมินค่า

บุญชม ศรีสะอาด (2535, หน้า 50-53) ได้เสนอลักษณะของเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (criterion referenced test) หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีคะแนนจุดตัดหรือคะแนนเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินว่าผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดตามจุดประสงค์เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้

2. แบบทดสอบอิงกลุ่ม (norm referenced test) หมายถึงแบบทดสอบที่มุ่งสร้างเพื่อวัดให้ครอบคลุมหลักสูตร จึงสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ความสามารถในการจำแนก

ผู้สอบตามความเก่ง อ่อน ได้ดี เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบประเภทนี้ การรายงานผลการสอบอาศัยคะแนนมาตรฐานซึ่งเป็นคะแนนที่ใช้ในความสามารถในการให้ความหมาย และแสดงถึงศักยภาพของบุคคลนั้นเมื่อเปรียบกับบุคคลอื่น ๆ ที่ใช้เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

สรุปว่า เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสรุปได้ ดังนี้ เครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แบบทดสอบของครู และแบบทดสอบมาตรฐาน นอกจากนี้ลักษณะการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถวัดได้ 2 ทางคือ การวัดแบบอิงเกณฑ์ และการวัดแบบอิงกลุ่ม

แนวคิดในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แนวคิดในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ศิริพร ทูเครือ (2544, หน้า 45-46) เสนอไว้ ดังนี้

1. การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรจะวัดตามจุดมุ่งหมายทุกอย่างของการสอน ซึ่งการวางแผนการสอนนั้นครูจะต้องกำหนดเป้าหมายใหญ่ และตั้งจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนต้องการให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามทางด้านใด ตลอดจนถึงจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ซึ่งปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการนิยมเรียกว่า จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จุดประสงค์นั้น ๆ จะสามารถวัดและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนได้ เมื่อทำการวัดผลการศึกษาแล้ว จึงทำการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ในการทำการวัดผลควรวัดหลาย ๆ วิธี มิใช่วัดแต่ความรู้และทักษะเท่านั้น ควรมีการวัดตามจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อีก เพื่อจะศึกษาดูว่านักเรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการแล้วหรือไม่
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรวัดความเจริญงอกงามของนักเรียนว่า ก้าวหน้าไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ หมายความว่า ครูควรจะทราบว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถอย่างไร เมื่อสอนไปแล้วนักเรียนมีความรู้ความสามารถต่างไปจากเดิมหรือไม่
3. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรจะเน้นความสามารถที่จะใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์หรือนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้
4. การวัดผลควรจะเน้นความรู้ ความจำ ความเข้าใจของสิ่งที่เรียนเพื่อที่จะนำไปใช้ในระยะเวลาานาน ๆ เกี่ยวกับโครงสร้างและแนวคิด และควรเน้นความเข้าใจมากกว่าการจำข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว
5. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรคำนึงถึงขีดจำกัดของเครื่องมือที่ใช้วัด ถ้าครูใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือ ขีดจำกัดของข้อสอบ คือการเลือกตัวแทนของเนื้อหาที่เรียนมาเขียนข้อสอบความเชื่อถือได้ของคะแนน การตีความหมายของคะแนน เป็นต้น
6. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ครูผู้สอนไม่สามารถวัดพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ อย่างของผู้เรียนได้ สิ่งที่วัดเป็นเพียงตัวแทนพฤติกรรมเท่านั้น จึงต้องระวังในการเลือกตัวแทนให้ดี

สรุปได้ว่า แนวคิดในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรมีข้อคำนึงคือจุดประสงค์ของการเรียนการสอนเป็นอันดับแรก แบบทดสอบควรวัดให้ตรงกับจุดประสงค์ให้มากที่สุด และแบบทดสอบอย่างเดียวไม่สามารถวัดพฤติกรรมผู้เรียนได้ ดังนั้นควรมีการสร้างแบบทดสอบที่หลากหลาย เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้จดจำเนื้อหาที่เรียนได้ดีกว่าการท่องจำ

หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 215-216) มีหลักการปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร และทำตารางวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อกำหนดเนื้อหา พฤติกรรม หรือสมรรถภาพที่ต้องการจะวัดและจำนวนข้อสอบที่จะสร้างในแต่ละเนื้อหาและแต่ละพฤติกรรมที่จะวัด

2. กำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ โดยมีหลักในการพิจารณาเลือกแบบของแบบทดสอบ ดังนี้

2.1 จุดประสงค์ของการสอบ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการเลือกชนิดข้อสอบ

2.2 เวลาที่ใช้ในการสร้างแบบทดสอบและการตรวจให้คะแนน

2.3 จำนวนนักเรียนที่จะสอบ ถ้านักเรียนมีมากควรใช้แบบทดสอบปรนัย ถ้านักเรียนมีน้อยควรใช้การทดสอบแบบปากเปล่าหรือแบบทดสอบอัตนัย

2.4 เครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดทำแบบทดสอบการสร้างแบบทดสอบปรนัย ต้องใช้วัสดุและอุปกรณ์มากกว่าแบบทดสอบอัตนัย

2.5 แบบทดสอบปรนัยค่อนข้างจะใช้ทักษะในการสร้างมากกว่าแบบทดสอบอัตนัย แต่ในการตรวจให้คะแนนแบบทดสอบอัตนัยต้องใช้ทักษะในการอ่านมากกว่าแบบทดสอบปรนัย

2.6 ขอบเขตของเนื้อหาสาระ แบบทดสอบปรนัยสามารถวัดได้ในขอบเขตของเนื้อหาสาระที่กว้าง ส่วนแบบทดสอบอัตนัยวัดได้ในขอบเขตของเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างจำกัด

นอกจากนี้ พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 98) กล่าวว่าในการสร้างแบบทดสอบควรกำหนดแผนการสร้างซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา ขั้นนี้เป็นการวางโครงการล่วงหน้า ว่าต้องการศึกษาอะไร กับใคร และศึกษาเพื่ออะไร

2. กำหนดลักษณะของแบบทดสอบที่จะใช้ ขั้นนี้เป็นการกำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ โดยกำหนดว่าจะใช้แบบทดสอบประเภทใดจึงจะสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา

3. การสร้างแบบทดสอบ ขั้นนี้เป็นการพิจารณาคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต้องใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างเนื้อหา โดยอาศัยตารางวิเคราะห์หลักสูตร

4. การสร้างตัวคำถาม ยึดหลักใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ชัดเจน และมีความเป็นปรนัย การสร้างตัวเลือกต้องอิสระจากกัน มีความชัดเจน ไม่แนะคำตอบ

5. การประเมินคุณภาพของแบบทดสอบ ขั้นนี้เป็นการตรวจสอบดูเนื้อหาและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะนำมาสร้างเป็นแบบทดสอบ ที่ครอบคลุมเนื้อหาและพฤติกรรมทั้งหมดหรือไม่โดยตรวจสอบคุณภาพที่สำคัญ ต่อไปนี้

5.1 ความเที่ยงตรง (validity) เป็นการตรวจสอบว่าแบบทดสอบนั้น วัดตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

5.2 ความเชื่อมั่น (reliability) เป็นการตรวจสอบดูว่า ผลของการวัดจากแบบทดสอบนั้นมีความคงทนที่แน่นอนมากน้อยเพียงใด

5.3 ความเป็นปรนัย (objective) เป็นการตรวจสอบดูว่าคำถาม หรือสิ่งที่ถามในแบบทดสอบมีความชัดเจนดีพอหรือไม่ ระบบการให้คะแนนและการแปลความหมายคะแนนนำไปใช้ได้ตรงกันทั่วไปได้หรือไม่

สรุปได้ว่า หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรวิเคราะห์หลักสูตร แล้วสร้างแบบทดสอบให้ครอบคลุมเนื้อหา โดยจะใช้แบบทดสอบชนิดใด แบบทดสอบควรเป็นข้อความกะทัดรัด มีตัวเลือกที่ไม่ชี้หน้าคำตอบ และเป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพ

ข้อดีของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ข้อดีของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 217) สรุปได้ดังนี้

1. แบบทดสอบสามารถใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และความถนัดทางการเรียน พร้อมทั้งบุคลิกภาพและการปรับตัวของผู้เรียน
2. ผลการทดสอบสามารถใช้พัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านการวินิจฉัยผู้เรียน การปรับปรุงการเรียนรู้ และการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียน
3. ผลการสอบจะเป็นตัวชี้ผลการจัดการเรียนการสอนของครู หากผลการสอบของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ไม่ดีจะทำให้ครูได้พิจารณาบททวนปรับปรุง และจะได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. โรงเรียนสามารถแสดงความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ โดยใช้ผลการสอบแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ จะทำให้ผู้ปกครองร่วมมือในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาผู้เรียนไปด้วย

สรุปได้ว่า ข้อดีของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือสามารถวัดระดับของผู้เรียนได้ว่ามีความรู้ ความสามารถในบทเรียนมากน้อยเพียงใด เนื่องจากแบบทดสอบเป็น ตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ทักษะการทำงานกลุ่ม

ความหมายของทักษะการทำงานกลุ่ม

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของทักษะการทำงานกลุ่มไว้ดังนี้

จูไรรัตน์ คนคลอง (2545, หน้า 35) ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ในการทำงานกลุ่มในแต่ละบทบาทเป็นอย่างดีทักษะที่ควรส่งเสริมในด้านต่อไปนี้

1. บทบาทผู้นำ
2. บทบาทสมาชิกในกลุ่ม
3. กระบวนการทำงานกลุ่ม

ศิริพร มโนพิเชฐวัฒนา (2547, หน้า 117) ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึงพฤติกรรมของผู้เรียนในระหว่างเรียนด้านความร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นระบบ ปฏิบัติตนตามหน้าที่ ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เต็มใจปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มจนสำเร็จ ใส่ใจและปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่ม มีส่วนร่วมในการตรวจสอบปรับปรุงงานกลุ่ม ระบุข้อดี-ข้อบกพร่องของงานกลุ่ม มีส่วนรับผิดชอบในความสำเร็จและความผิดพลาดของกลุ่ม และมีลักษณะเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

สรุปได้ว่า ทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึง ทักษะในการทำงานร่วมกันของกลุ่ม โดยผู้เรียนมีการพัฒนาการทำงานร่วมกัน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เต็มใจปฏิบัติงานเพื่อให้ งานประสบผลสำเร็จ โดยยอมรับบทบาทของตนเองในการเป็นผู้นำเป็นผู้ตามที่ดี

องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม

จิรา ยงเขตกิจ (2547, หน้า 47) กล่าวว่า การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่จะให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. สมาชิกของกลุ่มได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายของกลุ่มอย่างชัดเจน
2. สมาชิกของกลุ่มร่วมมือกันในการทำงานและการตัดสินใจ
3. มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบแก่สมาชิกของกลุ่มอย่างชัดเจน
4. สมาชิกของกลุ่มยอมรับซึ่งกันและกัน
5. สมาชิกของกลุ่มมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
6. มีการประเมินผลงานของกลุ่มและปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ

แนงน้อย ประชาชนกุล (2548, หน้า 66) กล่าวว่า องค์ประกอบของการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพได้นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. สมาชิกมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน
2. บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกมีความชัดเจน ทุกคนมีความเข้าใจและเคารพในบทบาทหน้าที่ของกันและกัน
3. สมาชิกทุกคนเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมที่ตรงกันอย่างชัดเจน
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของกลุ่ม

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพได้นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ประชุม กำหนดบทบาท และหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มอย่างชัดเจน
2. สมาชิกในกลุ่มกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มอย่างชัดเจน
3. สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันในการทำงาน การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
4. สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือ ยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม และประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5. มีการประเมินผลงานของกลุ่มยอมรับข้อเสนอและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข
ทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม

ทิสนา แวมมณี, และคนอื่น ๆ (2531, หน้า 36 -37) ได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่มไว้ 8 ประการดังนี้

1. ทักษะการวางแผนทั้งผู้นำและสมาชิกต้องร่วมกันวางแผนภายใต้การนำและควบคุมผู้นำ
2. ทักษะการสื่อความ การสื่อความหมายที่สมบูรณ์มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้พูด ผู้ฟัง และสื่อ ดังนั้นสมาชิกต้องมีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะการพูด ทักษะการฟัง ทักษะการเขียน และทักษะการอ่าน สำหรับทักษะการการพูดและทักษะการฟังมีความสำคัญและจำเป็นมากในการทำงานกลุ่ม

3. ทักษะการจูงใจ ระหว่างการทำงานหรืออภิปรายกลุ่ม บรรยากาศของ การทำงานกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ยิ้มแย้มแจ่มใส ยอมรับซึ่งกันและกัน กล่าวชมเชย และดีเพื่อต่อกันและกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจในการทำงานกลุ่ม

4. ทักษะในการตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจเป็นทักษะสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานเพื่อเป็นกลุ่มเป้าหมายมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 4.1 พยายามศึกษาเรื่องที่จะตัดสินใจ ที่สามารถเป็นไปได้อย่างละเอียด

- 4.2 พยายามสำรวจเป้าหมายและคุณค่าที่เกิดจากการตัดสินใจในเรื่องนั้น
- 4.3 พยายามชั่งน้ำหนักระหว่างคุณค่า และข้อเสียที่เกิดขึ้น เมื่อมีการตัดสินใจเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- 4.4 พยายามค้นคว้าข้อมูลใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินผลการเลือก
- 4.5 พยายามทำความเข้าใจอย่างถูกต้อง เกี่ยวกับข้อมูลใหม่ที่ได้มาเพื่อสามารถตัดสินใจ
- 4.6 สำรวจข้อดี ข้อบกพร่องเป็นครั้งสุดท้ายก่อนการตัดสินใจ
- 4.7 จัดทำรายละเอียดสำหรับการนำเรื่องที่ได้รับการตัดสินใจไปใช้และให้ความสนใจเป็นพิเศษในการวางแผนการทำงาน เพราะอาจมีข้อเสี่ยงต่างๆมากมายเกิดขึ้นได้
5. ทักษะการขัดแย้ง เมื่อสถานการณ์เกิดขึ้น บุคคลจำเป็นต้องตัดสินใจเลือก ระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน โดยคุณลักษณะไม่อาจตัดสินใจได้หรือหาข้อยุติได้ของทั้ง 2 ฝ่ายได้ สาเหตุข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งมีสาเหตุมาจากความคิดเห็นแตกต่างกัน การรับรู้ต่างกัน มีอคติต่อกัน ผลประโยชน์ขัดกัน เป็นต้น พื้นฐานของการแก้ความขัดแย้งมี 3 วิธี ดังนี้
- 5.1 ยุทธวิธีแบบแพ้ – ชนะ คือ การแก้ปัญหาแบบนี้มักจะยุติที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะ
- 5.2 ยุทธวิธีแบบแพ้ – แพ้ คือการแก้ปัญหาแบบนี้ยุติตรงที่ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตามที่ต้องการมักใช้วิธีแบบอมชอมหรืออาจให้คนช่วยตัดสินใจ ซึ่งอาจเป็นแพ้ – แพ้ หรือชนะ – แพ้ ก็ได้
- 5.3 ยุทธวิธีแบบชนะ – ชนะ คือ การที่ทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็ได้ตามที่ตนเองต้องการ โดยวิธีการร่วมมือกันแก้ปัญหา และพยายามหาวิธีการที่จะสามารถช่วยทั้ง 2 ฝ่าย ไม่มีฝ่ายใดแพ้ฝ่ายใดชนะ
6. ทักษะการแก้ปัญหาเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การร่วมมือกันแก้ปัญหานั้นต้องประสบความสำเร็จมากกว่าการแก้ปัญหาค้นเดียว
7. ทักษะการประเมินผลการทำงานกลุ่ม พิจารณาได้ทั้งคุณภาพของงานที่ปรากฏ และคุณภาพของผู้ร่วมงาน ซึ่งทั้งสองมีอิทธิพลต่อกัน ถ้าผู้ร่วมงานมีคุณภาพก็จะได้ผลงานดี และถ้าผู้ร่วมงานไม่มีคุณภาพผลงานก็ย่อมไม่ดี
8. ทักษะการนำเสนอผลงาน การนำเสนอผลงานเป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวตลอดจนวิธีต่างๆไปยังผู้ฟัง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและกรรมวิธีที่สามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างชัดเจนและรวดเร็ว
- จอห์นสัน, และจอห์นสัน (Johnson, & Johnson ,1991, p 439) กล่าวถึงทักษะการทำงานกลุ่มไว้ดังนี้

1. การสร้างความคุ้นเคยและการไว้วางใจ ยอมรับซึ่งกันละกัน

2. การพูดจาสื่อสาร สื่อความหมายต่อกันที่ชัดเจน ถูกต้องยอมรับซึ่งกันและกัน
3. การช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ด้วยการยกย่อง ชมเชยให้กำลังใจ
4. การใช้ความสามารถในการหาข้อยุติ เข้าใจข้อโต้แย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จากหลักการเกี่ยวกับ ทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่มที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า มีปัจจัยที่มากมายในที่จะทำให้การทำงานกลุ่มมีประสิทธิภาพ โดยต้องนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน

บทบาทของสมาชิกภายในกลุ่ม

ในการรวมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อให้การเรียนการทำงานภายในกลุ่มไปสู่เป้าหมาย

อาดัมส์, และแฮมม (Adams, & Hamm 1990, p 26-27) ได้กำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มไว้ ดังนี้

1. ผู้อำนวยการความสะดวก (facilitator) มีหน้าที่จัดสรรงานให้กับกลุ่มทำให้ ทุกคนเข้าใจการทำงานของกลุ่ม นำคำตอบของกลุ่มไปหาครู หลังจากระดมความคิดแล้ว
2. ผู้ตรวจสอบ (checker) มีหน้าที่ตรวจสอบสมาชิกของกลุ่มว่าเข้าใจในงานของตน มากน้อยอย่างไร และดูว่าทุกคนเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะและข้ออธิบายของกลุ่มหรือไม่และ อธิบายได้หรือไม่
3. ผู้อ่าน (reader) มีหน้าที่อ่านปัญหาหรือคำชี้แจงและแนะนำให้แก่กลุ่ม
4. ผู้บันทึก (recorder) มีหน้าที่บันทึกเรื่องราวของกลุ่ม
5. ผู้กระตุ้น (encourager) มีหน้าที่ให้กำลังใจ แรงเสริมแก่สมาชิกในกลุ่มเพื่อ ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการทำงานร่วมกัน

ทิสนา แชมมณี, และคนอื่น ๆ (2531, หน้า 22-23) ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาชิกใน กลุ่มดังนี้

1. ผู้สนับสนุน ผู้กระตุ้น (supporting encouraging) เป็นผู้ที่พยายามกระตุ้นให้ใคร ๆ มีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ ยอมรับฟังความคิดเห็น เป็นผู้ให้คำชมเชยในเวลาอันเหมาะสม แสดงความชื่นชมในสิ่งที่ผู้เสนอให้ความอบอุ่นและยอมรับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
2. ผู้ควบคุมการสนทนา (gate-keeping) เป็นผู้ที่พยายามควบคุมการสนทนาให้ เป็นไปด้วยดี ไม่ให้ออกนอกทาง พยายามควบคุมกลุ่มให้ดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย
3. ผู้ประนีประนอม (harmonizing, compromising) เป็นผู้ที่คอยตะล่อมไกล่เกลี่ย และหาทางแก้ปัญหา เมื่อสมาชิกกลุ่มเกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน
4. ผู้สังเกตการณ์และให้คำติชม (observing and providing feedback) เป็นผู้คอย สังเกตกระบวนการของกลุ่มและบอกกลุ่มให้ทราบเพื่อประเมินประสิทธิภาพของการทำงาน ร่วมกัน

5. ผู้ผ่อนคลายความตึงเครียด (tension reducing) เป็นผู้ที่ช่วยให้กลุ่มเกิดบรรยากาศที่ดีด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สร้างอารมณ์ขันในเวลาที่คุณเครียดและมีอารมณ์ขัดแย้งกันเป็นผู้ช่วยรักษาบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม

ประโยชน์ของการทำงานกลุ่ม

ประโยชน์ของการทำงานกลุ่มจะช่วยพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวไว้ ดังนี้

สามารถ สุขาวงษ์ (2537, หน้า 59) ได้อธิบายถึงข้อได้เปรียบของการเรียนโดยการทำงานเป็นกลุ่มว่า

1. ครูมีโอกาสนำพลังกลุ่มของนักเรียนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทำให้ครูมีเวลามากขึ้นในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคน เพราะนักเรียนจะเป็นผู้อธิบายกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มของตนเอง ในขณะที่ครูอธิบายปัญหาที่นักเรียนในกลุ่มอื่นที่สงสัยและแก้ปัญหาไม่ได้

2. การทำงานกลุ่มของครูที่มีความคล่องตัวขึ้น เพราะเมื่อแบ่งกลุ่มนักเรียนแล้วแทนที่ครูจะต้องตอบปัญหานักเรียน 25-40 คน ทั้งชั้นก็จะกลายเป็นว่า ครูตอบปัญหาของกลุ่มเพียง 4-5 กลุ่มเท่านั้น ปัญหาที่จะมาถึงครูหรือที่ครูต้องอธิบายให้ฟัง มักจะเป็นปัญหาที่กลุ่มช่วยกันตอบแล้ว

3. บรรยากาศในการเรียนจะมีความเป็นกันเองมากขึ้น นักเรียนจะรู้สึกสบายใจและไม่เคร่งเครียดเมื่อร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม

4. ช่วยกันแก้ปัญหาลงมือปฏิบัติแสดงออกของนักเรียนบางคน เพราะการทำงานร่วมกันจะทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อกลุ่มเท่ากัน ความเชื่อมั่นในตนเองจะถูกกระตุ้นมากขึ้น ความเชื่อมั่นในตนเองนี้เริ่มขึ้นภายในกลุ่มก่อนเพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะมีความประหม่าน้อยหรือไม่มีเลย เมื่อเสนอความข้องใจของเขาต่อกลุ่ม แต่จะเกิดความประหม่าถ้าเสนอข้อข้องใจต่อนักเรียนทั้งชั้น

5. การเรียนเป็นกลุ่มจะช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน

6. การเรียนเป็นกลุ่มจะเสริมสร้างความสามัคคี รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตนต่อกลุ่ม

7. ฝึกให้นักเรียนเป็นผู้กว้างขวางในการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

8. ฝึกให้นักเรียนรู้จักการเสนอแนะ และการซักถามตลอดจนส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

สายฝน เฟิงเกา (2542, หน้า 59) ได้กล่าวถึงประโยชน์การทำงานกลุ่มไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เข้าใจในการทำงานกลุ่มร่วมกัน ล้วนนำไปประยุกต์ใช้กับเพื่อนร่วมงาน

2. ช่วยให้ผู้รู้จักเลือก รู้จักวางจุดมุ่งหมายและการเสนอแนะตลอดจนการประเมินผลในการแก้ปัญหาในโครงการที่กระทำและสามารถดำเนินตามโครงการที่ได้รับ

3. ช่วยให้ผู้สมาชิกเกิดความรู้สึกไวต่อปฏิกริยาโต้ตอบภายในกลุ่ม เพื่อให้เขาได้รับรู้เรื่องความรับผิดชอบ

4. ช่วยให้คนได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะในเรื่องของประชาธิปไตย

ตัน (Dunn, 1972, p. 154) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการทำงานกลุ่มว่า ทำให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ต่อกันทำให้ผู้เรียนไม่มีความรู้สึกโดดเดี่ยว การทำงานร่วมกันจะทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เกิดความสนุกเพลิดเพลิน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน

สรุปได้ว่า การทำงานกลุ่มมีประโยชน์หลายประการด้วยกัน ได้แก่ ช่วยฝึกทักษะในการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้และทักษะทางสังคมด้านอื่น ๆ ฝึกให้ผู้สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบร่วมกัน ช่วยกันพัฒนากระบวนการคิด ปลูกฝังค่านิยมในเรื่องความสามัคคี เสียสละ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการมีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมชั้น ดังนั้นควรที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี

เจตคติ

ความหมายของเจตคติ

เจตคติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ ดังนี้

กัญญา ทองสิงห์ (2540, หน้า 36) กล่าวว่า เจตคติ เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามสภาพการณ์ เมื่อบุคคลนั้นได้รับความรู้ ประสบการณ์ก็จะแสดงออกให้รู้ถึงความคิดของตน เจตคติสามารถสร้างขึ้นได้และเปลี่ยนแปลงได้

ส่วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกเชื่อ ตระหนักต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกิดความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 106) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุน หรือทางต่อต้านก็ได้

วิภาวี แป้นเรือง (2546, หน้า 37) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบ เป็นการบอกแนวโน้มทางจิตใจของบุคคลเมื่อปะทะสัมพันธ์กับสิ่งของบุคคล ประเพณี หรือสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เจตคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ กูด (Good, 1973, p 59) ให้ความหมายของเจตคติว่า

หมายถึงความเอนเอียง หรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์ หรือคุณค่า ตามปกติจะประกอบไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

ไอเคน (Aiken , 1985, p 290) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง ความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ในการตอบสนองเชิงบวกหรือเชิงลบต่อวัตถุ สถานการณ์ สถาบันหรือบุคคลอื่นๆ

อนาสตาซี (Anastasi, 1986, p 54) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง ความโน้มเอียงที่จะแสดงออกว่าชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้นๆ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี เชื้อชาติและสถาบันต่างๆ

สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือความเห็นชอบ ความเชื่อ ศรัทธา ของบุคคลที่มีต่อการเรียนวิชาหรือสถานการณ์ แล้วแสดงออกมาในรูปของความชอบ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกิดความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาใน เชิงบวกหรือเชิงลบ ต่อวัตถุ สถานการณ์ สถาบันหรือบุคคลอื่นๆ

ลักษณะของเจตคติ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

จักรวรรณ ชำนาญช่าง (2544, หน้า 12) ได้รวบรวมลักษณะของเจตคติไว้ ดังนี้

1. เป็นผลหรือขึ้นอยู่กับบุคคล ประเมินผลสิ่งเร้าแล้วเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม
2. เจตคติแปรค่าได้ทั้งความเข้มข้นและทิศทาง
3. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง
4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติหรือสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม
5. เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าที่เป็นกลุ่มเดียวกันอาจสัมพันธ์กัน เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมภายในของจิตในการตอบสนองสิ่งเร้าในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งเร้า นั้น ๆ
6. สภาวะความพร้อมจะตอบสนองในลักษณะซับซ้อนที่บุคคลจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่าง ๆ และจะเกี่ยวข้องกับอารมณ์
7. เจตคติไม่ใช่พฤติกรรมแต่เป็นสภาวะทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม
8. เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้
9. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ บุคคลจะมีเจตคติในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันได้ด้วยสาเหตุหลายประการ ทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับอายุ และเซาว์ปัญญา
10. เจตคติมีความคงที่และแน่นอนพอสมควร แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อประสบกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่แตกต่างไปจากเดิม

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 223-224) กล่าวถึงลักษณะของเจตคติ ดังนี้

1. เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล ในการวัดเจตคติจึงต้องถามเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาจะไม่ถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (fact)
2. เจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีการแสดงออกอย่างมีทิศทาง (direction) ว่าเป็นไปในทางบวกหรือทางลบและมีปริมาณของความรู้สึกหรือระดับความเข้มข้น (intensity) ตามแนวของทิศทางตั้งแต่บวกน้อย ๆ จนถึงบวกมาก ๆ หรือตั้งแต่ลบมาก ๆ จนถึงลบน้อย ๆ ดังนั้นการวัดเจตคติจึงต้องทราบทั้งทิศทางและระดับความเข้มข้นของเจตคติ
3. เจตคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองตั้งแต่เกิด ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติต่อสิ่งนั้น ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าสิ่งใดไม่เคยรู้จักไม่เคยเรียนรู้ก็จะไม่เกิดเจตคติต่อสิ่งนั้น
4. เจตคติของบุคคลมีความคงเส้นคงวา (consistency) ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ๆ เป็นความรู้สึกที่ค่อนข้างคงที่แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาเกิดการเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น
5. เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง การวัดเจตคติจึงเป็นการวัดทางอ้อม (indirect observation) โดยใช้แบบวัดเจตคติเป็นสิ่งที่เร้าผู้ที่ถูกวัดเจตคติแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการตอบแบบวัดเจตคติแล้วแปลความหมายของผลการวัด

สรุปได้ว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้ผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์มานาน มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคลที่จะยอมรับหรือปฏิเสธต่อสิ่งต่าง ๆ เจตคติสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากอิทธิพลของสังคมและสภาพแวดล้อมที่ต่างจากเดิม

องค์ประกอบของเจตคติ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ ดังนี้

กรวีร์ เมฆหมอก (2542, หน้า 27) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (cognitive component) หมายถึง การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับวัสดุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งเหล่านั้นด้วย
2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (affective component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ อาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ถ้าบุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งใดก็จะชอบสิ่งนั้น ถ้ามีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสิ่งใด ก็จะไม่ชอบสิ่งนั้น
3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มที่จะกระทำ (behavioral component) หมายถึง ความโน้มเอียงของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตน คือ การที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ยอมปฏิบัติหรือไม่ยอมปฏิบัติ

เทรตดิส (Triadis, 1971, pp. 2-3) แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ แนวความรู้ความคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าไม่ว่าบุคคล

หรือสถานการณ์ใด ๆ ความรู้และความคิดดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะเจตคติของบุคคล กล่าวคือ ถ้าบุคคลใดมีความรู้หรือแนวความคิดต่อสิ่งเร้าใดครบถ้วนแล้ว บุคคลนั้นจะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางบวก หรือทางลบชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก ได้แก่ อารมณ์หรือความรู้สึก ที่เป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะหรือทิศทางของเจตคติของบุคคล กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีอารมณ์หรือเจตคติที่ดีต่อสิ่งทีบุคคลก็จะมีเจตคติไปในทางบวกต่อสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ ได้แก่ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือพฤติกรรมดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่บอกลักษณะและทิศทาง เจตคติของบุคคล กล่าวคือถ้าพฤติกรรมที่แสดงต่อสิ่งเร้านั้นชัดเจนแน่นอน ทิศทางก็จะมีลักษณะเด่นชัดแน่นอน และเป็นพฤติกรรมทางบวกหรือลบอย่างชัดเจนด้วย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเจตคติมี 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านความรู้ องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม การกระทำ ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามนี้มีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทางด้านความรู้สึกเป็นผลเนื่องมาจากการรับรู้ของบุคคลและจะส่งผลไปถึงพฤติกรรม การกระทำของบุคคลต่อไป

หลักการสร้างเจตคติ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการสร้างเจตคติไว้ ดังนี้

วิภาวี แป้นเรือง (2546, หน้า 47) ได้เสนอหลักการสร้างเจตคติที่ดี ดังนี้

1. ผู้เรียนทราบจุดมุ่งหมายของเรื่องที่เรียน
2. ผู้เรียนเห็นประโยชน์ของวิชาที่เรียน
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
4. ผู้เรียนได้เรียนให้สอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจ ความถนัด เพื่อจะได้เกิดผลสำเร็จในการเรียน อันจะเป็นผลให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน

5. การสอนของผู้สอนต้องมีการเตรียมตัวอย่างดี ใช้วิธีสอนที่ดี ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายและเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

6. ผู้สอนต้องสร้างความอบอุ่นใจและความเป็นกันเองกับผู้เรียน
7. ผู้สอนต้องสร้างเสริมบุคลิกภาพให้เป็นที่น่าเลื่อมใส
8. จัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนห้องเรียนให้มีบรรยากาศที่น่าอยู่น่าเรียน และน่าสนใจ

ดังนั้นการสร้างเจตคติให้กับผู้เรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะผู้สอนต้องทำหน้าที่เสริมสร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ทำได้โดยการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การให้ความเป็นกันเองกับผู้เรียน เป็นต้น โดยคำนึงถึงความถนัดของผู้เรียน ควรให้กำลังใจและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเทคนิคต่าง ๆ

การวัดเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก และอารมณ์ จึงเป็นเรื่องยากในการวัด เพราะผู้ตอบจะต้องประเมินความรู้สึกของตนเองว่า ฟังพอใจหรือมองเห็นคุณค่าต่อสิ่งนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสร้างแบบทดสอบวัดเจตคติ ตามแนวของ ลิเคอร์ท (Likert scale) ซึ่ง พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2549, หน้า 224 – 226) ได้อธิบาย ลำดับขั้นตอนการสร้างไว้ดังนี้การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ท (Renis Likert) โดยใช้ หลักการวัดค่ารวม (summative scale) ลักษณะที่สำคัญของแบบวัดนี้คือกำหนดช่วงความรู้สึก ของคนเป็น 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ คือ

- ระดับที่ 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ระดับที่ 4 เห็นด้วย
- ระดับที่ 3 ไม่แน่ใจ
- ระดับที่ 2 ไม่เห็นด้วย
- ระดับที่ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ทมีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดเป้าเจตคติ (attitude object) ที่ต้องการจะศึกษาหรือต้องการวัดซึ่งจะเป็น คน วัดสิ่งของ องค์กร สถาบัน อาชีพ วิชา นโยบาย เป็นต้น เช่น เจตคติต่อวิชาชีพ นักการเมือง เจตคติต่อวิชาภาษาไทย เจตคติต่อโรงเรียน เป็นต้น

2. ให้ความหมายหรือระบุขอบข่ายหรือเป้าเจตคติที่ต้องการจะวัด ให้ชัดเจนว่า ประกอบด้วยคุณลักษณะใดบ้าง เพื่อให้สามารถเขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคตินั้น ได้อย่างครอบคลุมและชัดเจน

3. เขียนข้อความแสดงความรู้สึก ต่อเป้าเจตคติที่ต้องการจะวัดให้ครอบคลุม คุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ตามกำหนดไว้ในข้อ 2 ให้มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบมากพอเมื่อ วิเคราะห์แล้วเหลือจำนวนข้อความที่ต้องการนำไปใช้วัดเจตคติได้ ข้อความควรมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อสิ่งที่ต้องการวัดสามารถโต้แย้งได้ไม่ใช่ ข้อเท็จจริง

3.2 เป็นข้อความที่มีความสมบูรณ์ชี้ชัดประเด็นเดียว

3.3 เป็นข้อความที่มีความแจ่มชัด สั้น กระชับรัด

3.4 เป็นข้อความที่มีความเข้าใจง่าย ไม่ใช่ศัพท์เทคนิคทางวิชาการ

3.5 เป็นข้อความง่าย ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

3.6 หลีกเลี่ยงการใช้คำคุณศัพท์หรือคำกริยาวิเศษณ์ เช่น เสมอ ๆ บ่อย ๆ

ไม่เคย ไม่มีเลย ทั้งหมด เป็นต้น

3.7 ไม่ควรใช้ประโยคปฏิเสธหรือปฏิเสธซ้อน เพราะอาจทำให้ผู้ตอบเข้าใจยาก หรือสับสน

4. ตรวจสอบข้อความที่เขียนไว้ โคนตรวจสอบด้วยตนเองหรือให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ตรวจสอบ โดยพิจารณาในเรื่องของความครบถ้วนของคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษาความถูกต้องเหมาะสมการใช้ภาษา ความสอดคล้องกันกับรูปแบบการตอบที่กำหนดไว้ว่าควรใช้รูปแบบการตอบแบบใด เช่น

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ชอบมากที่สุด	ชอบมาก	ปานกลาง	ชอบน้อย	ชอบน้อยที่สุด

5. ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยการทดลองใช้แบบวัดเจตคติกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษาที่ใช้ รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดเจตคติทั้งฉบับด้วย

6. กำหนดการให้คะแนนการตอบของแต่ละตัวเลือก โดยทั่วไปนิยมกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 1 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางบวก และ 1 2 3 4 5 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางลบ การกำหนดคะแนนลักษณะนี้เรียกว่า arbitrary weighting method

7. จัดชุดแบบวัดเจตคติ เมื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดแล้วจัดชุดแบบวัดเจตคติซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนข้อความตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าแบบวัดมีจำนวนข้อน้อยความเชื่อมั่นมักจะน้อย ความเที่ยงตรงก็ไม่ได้

จากความหมายของเจตคติ และลักษณะองค์ประกอบของเจตคติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในทางบวก และทางลบ เจตคติเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถวัดได้จากแบบทดสอบวัดเจตคติโดยที่สิ่งแวดล้อมรอบตัวมีผลต่อการสร้างเจตคติของบุคคล ค่านิยม เจตคติที่เกิดขึ้นมีอยู่แล้วในตัวบุคคลช่วยให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ เป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจได้ว่าตนเองจะเลือกและปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องและเหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ธนาวัตี ท่าใหญ่ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยวิธีการตามแนวอริยสัจและวิธีสอนตามคู่มือครู โดยตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 25 คน จากโรงเรียนบ้านลำพระ จังหวัดราชบุรี สอนโดยตามแนวอริยสัจ และโรงเรียน

บ้านคา จังหวัดราชบุรี สอนตามคู่มือครู ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่สอนตามแนววิจัยสัมฤทธิ์ผลสัมฤทธิ์สูงกว่าการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปณัญญา คุรเดช (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลการสอนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์โดยสอดแทรกคุณธรรม ด้านความซื่อสัตย์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีสอนตามปกติกับการสอนที่แทรกคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จุไลพร ธรรมเชียง (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับกิจกรรม 4 MAT เรียนเรื่องทวีปของเรา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนธัมมสิริศึกษาสัตหีบ ห้องละ 40 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าไม่แตกต่างกัน และเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับกิจกรรม 4 MAT แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

พงษ์ศานต์ เย็นอ่อน (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่าคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการสอน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 และคะแนนเฉลี่ยจากแบบสังเกตเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการสอน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

มยุรี เสมใจดี (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของกลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาความมีน้ำใจต่อเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ ความมีน้ำใจต่อเพื่อนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และเมื่อพิจารณาความมีน้ำใจต่อเพื่อนรายด้าน พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ มีความมีน้ำใจ ด้านการแบ่งปัน ด้านการให้ความช่วยเหลือ และ ด้านการแสดงความเห็นใจ อยู่ในระดับดีมาก และเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

อารีย์ ชุมณี (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ และมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ และการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ และกลุ่ม

ควบคุมได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน พบว่านักเรียนที่เรียนโดยการสอนด้วยวิธีสตอรีไลน์ กับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ และมนุษยสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมศักดิ์ นุชมิตร (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบโครงการ พบว่า นักเรียนที่เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบโครงการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พระมหาทองสุวรรณ วรสิงห์ (2548, บทคัดย่อ) ศึกษา เรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพุทธศาสนพิธี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มกับวิธีสอนแบบปกติ ซึ่งศึกษาที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าวิธีสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.01

อัจฉิมา เกิดผล (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบปกติ พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับวิธีสอนแบบปกติ ไม่แตกต่างกัน

เอกชัย ยุติศรี (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความภาษาไทย และเจตคติต่อวิชาภาษาไทยของนักศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาต้น ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการเรียนด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์บริการนอกรั้วโรงเรียนอำเภอพระนครศรีอยุธยา กลุ่มละ 28 คน พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความภาษาไทยที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าการเรียนด้วยตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 2) เจตคติต่อวิชาภาษาไทยที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าการเรียนด้วยตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.01

งานวิจัยต่างประเทศ

เดอร์ชมิทท์ (Durschmidt, 1977, p. 3953) ได้ศึกษาผลของการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความเข้าใจตนเองของนักศึกษาในกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน โดยการให้เข้าร่วมกลุ่มการสัมมนาที่เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลได้แสดงศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ส่วนกลุ่มควบคุมจำนวน 63 คน ยังคงให้เรียนตามปกติ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีการยอมรับ

ตนเองดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบการเข้าใจในตนเองของทั้งสองกลุ่มพบว่า ไม่แตกต่างกัน

เบิร์คเฮาเซอร์ (Birhauser, 1985, p.103) ศึกษาผลของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่ออัตมโนทัศน์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม นักเรียนเกรด 3 เกรด 4 และเกรด 5 จำนวน 77 คน ซึ่งมีส่วนอยู่ในชั้นเรียนตามปกติและนักเรียนซึ่งอยู่ในชั้นไม่เกิน 6 สัปดาห์ จำนวน 75 คน พบว่าทั้งสองกลุ่มมีอัตมโนทัศน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บอร์ดแมน (Boardman, 1988, p.1952) ศึกษาผลจากการนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ในโปรแกรมการเลิกบุหรี่ให้กับอาสาสมัคร 67 คน พบว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของโปรแกรมดังกล่าวโดยเฉพาะในเพศหญิง

เวลท์ (Welty, 1993, p. 548) ได้ศึกษาบทบาทของผู้สอนและการได้รับประโยชน์จากการฝึกกลุ่มสัมพันธ์โดยการเรียนรู้จากวิดีโอ ผลการศึกษาพบว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับโดยใช้วิดีโอเทป เป็นสื่อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ระดับหนึ่ง และวิธีการสอนที่เน้นกลุ่มสัมพันธ์เป็นพื้นฐานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยการเปิดเผยตนเอง ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า

แมทเทียร์, และอาร์มี (Matthaei & Amy, 1994, p. 495) ได้ศึกษาสำรวจความต้องการภายในกลุ่ม ความเข้าใจในบทบาทตามระดับความต้องการและร่วมมือกันในกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ 1) การให้ความสำคัญกับการช่วยตัวเองกับการทำงานภายในกลุ่ม 2) กลุ่มจะเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและบทบาทของผู้ในกลุ่ม

กรีนลีฟ (Greenleaf, 1997, Abstract) ศึกษาเกี่ยวกับผลของการตัดสินใจของกลุ่มโดยใช้เทคนิคและทักษะการสนทนาที่เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจของกลุ่มและผลของการตัดสินใจตามแนวการฝึก โดยใช้บทสนทนาดังกล่าว พบว่า การเปลี่ยนไปของการตัดสินใจเนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึก มีข้อสังเกตเกี่ยวกับสมาชิก พบว่า มีความเชื่อถือ มีความมุ่งมั่น และการรับฟัง ความสนใจที่จะสร้างสรรค์และไม่ต้องการการบังคับ นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้สนทนาเกริ่นนำในการฝึกการตัดสินใจภายในกลุ่มมีผลต่อการรับรู้ ความเข้าใจ คุณภาพของการตัดสินใจของกลุ่ม

ฟรีแมน (Freeman, 1997, Abstract) ศึกษาผลกระทบของการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อมาสอดแทรกในการทำงานกลุ่ม การศึกษาพบว่า กลุ่มที่ได้รับการให้แบบการเรียนรู้สอดแทรกไปกับการปฏิบัติงานกลุ่มสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ปฏิบัติงานเป็นรายบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบให้รูปแบบการเรียนรู้แทรกในกระบวนการทำงานกลุ่มมีความแตกต่างกันด้านความสามารถในการปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

แฟร์ไชลด์ (Fairchild, 2001, p. 1323-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์และความเป็นผู้นำในกลุ่มเด็ก ที่มีการศึกษาเรื่องครอบครัวเด็กและนักเรียน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์และประเด็นความเป็นผู้นำในทีมการศึกษาเรื่องครอบครัวเด็ก (C - FIT) และทีมการศึกษาเรื่องนักเรียน (SST) ในโรงเรียนเฟรชโน (Freshno) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาทั้ง 2 กลุ่มว่ากลุ่มใดมีเทคนิคในการดำเนินการตัดสินใจมากกว่ากัน โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของเออร์วิง เจนิส (Irving Janis) คือทฤษฎีการคิดแบบกลุ่ม การเก็บข้อมูลการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามทั้งสองกลุ่ม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าทีมศึกษานักเรียนมีการคิดแบบเป็นกลุ่มมากกว่าทีมครอบครัวเด็กและมีลักษณะความเป็นผู้นำมีผลต่อจำนวนในการพิจารณาทางเลือกในการตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามลักษณะของความเป็นผู้นำไม่ได้ส่งผลต่อการประเมินอีกครั้งของแนวคิดที่มีมาก่อน

จากข้อค้นพบของงานวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นเหตุผลที่สนับสนุนได้ว่าการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถนำเอาเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมและหลากหลายมาใช้ได้อย่างได้ผลในการพัฒนาผู้เรียน และเป็นแนวทางในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มราบรื่นได้ผลดี ทำให้เกิดความร่วมมือกัน มีความเคารพซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดความสามัคคี ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามในทุกด้าน คือ ทางกาย ทางสติปัญญา ทางอารมณ์ และสังคม นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดความรู้สึก เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเชื่อมั่น กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น แล้วยังสามารถเสนอความคิดของตนแก่กลุ่ม มีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและนำมาซึ่งความสำเร็จได้ พร้อมกันนี้กลุ่มสัมพันธ์ยังสามารถนำไปพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การมีเจตคติที่ดีต่อกัน ตลอดจนเป็นวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพของกลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพได้เป็นอย่างดี